

Lavinia Bârlogeanu

RĂTĂCIȚI ÎN LABIRINT

*Chipuri ale bântuirii și mântuirii
în procesul terapeutic*

EDITURA HERALD

București

Dedic această carte Alinei.

CUPRINS

MULȚUMIRI	9
ÎN LOC DE CUVÂNT-ÎNAINTE	
DESPRE POTENȚIALUL TERAPEUTIC AL MITURILOR	11
PREFAȚĂ	15
ARGUMENT	19
Bion și interpretării lui	26
Deschiderea spre mitologie	29
Cine visează în noi?	31
Spirit, misticism și psihanaliză	36
Despre etică și psihanaliză	37
01. MĂREȚIA ȘI MISTERUL INCONȘTIENTULUI: ÎNTRE BÂNTUIRE ȘI MÂNTUIRE. VIAȚA ȘI TERAPIA CA ALFA-BET(A)-IZARE A LUI „O”	39
1.1. Despre inconștient astăzi...	40
1.2. Intuiția psihanalitică bioniană: conicidența imagine-concept	47
1.3. Misticism și credință în perspectivă psihanalitică	52
1.4. Bântuire și mântuire în viziune bioniană	61
1.5. Prescripții tehnice	64
02. LABIRINTUL: MIT ȘI FENOMENOLOGIE PSIHIcĂ	69
2.1. Mitul labirintului	69
2.2. Simboluri psihanalitice în mitul Labirintului	70
2.3. Despre importanța Labirintului în psihanaliză	77
2.4. Tehnica psihanalitică și Labirintul	88
2.5. Accidente de parcurs ale scenariului de dezvoltare arhetipală Labirint/Minotaur	99
2.6. Considerații terapeutice	102
2.7. Labirintul între fascinație și spaima de anihilare	111
2.8. Considerații finale la tema Labirintului	121

03. IEȘIREA DIN LABIRINT (1): EXALTAREA ȘI ELEVAREA. PERSPECTIVE MITOLOGICE ȘI TERAPEUTICE	123
3.1. Dinamica exaltare–prăbușire: mitul lui Icar	130
3.2. Perseu – Eroul	152
3.3. Rezumat	158
04. IEȘIREA DIN LABIRINT (2): PLICTISEALA ȘI BANALIZAREA. MITOLOGIA ȘI FENOMENOLOGIA PSIHICĂ A PERVERSIUNII	161
4.1. Procust sau banalizarea convențională	165
4.2. Dionysos și banalizarea dionisiacă	171
4.3. Banalizarea titanescă	223
05. INCONȘTIENTUL: LIMBA VIE ȘI CHIPUL SPIRITULUI	249
5.1. „O” sau despre spirit și absolut în psihanaliză	254
5.2. Despre poziția transcendentă	255
5.3. Ieșirea din Labirint: mitul hristic	258
5.4. Prezentare de caz: Păpădia	263
5.5. Nu mai vreau un cer fără scară! (fragment)	284
5.6. Rezumat	314
06. CONSTELĂRI ALE ANGOASEI ÎN GRUPURILE TERAPEUTICE	319
6.1. Considerații generale	319
6.2. Constelația psihanalitică: scurtă istorie și fundamentare teoretică	323
6.3. Fragmente din constelații psihanalitice	337
6.4. Rezumat	350
ÎN FINAL, CÂTEVA REFLECȚII	353
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	359

ÎN LOC DE CUVÂNT-ÎNAINTE DESPRE POTENȚIALUL TERAPEUTIC AL MITURILOR

Lavinia Bârlogeanu este una dintre personalitățile cele mai complexe din peisajul cultural contemporan. Psihoterapeut de orientare psihanalitică, profesor universitar la Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației din cadrul Universității din București, cu studii postdoctorale la Sorbona și la Université Paris 5 „René Descartes”, cercetător asociat la CNRS (Franța), cu formări în psihotraumatologie multigenerațională, terapie psihanalitică și psihologie transpersonală, ea este autoarea unor consistente volume, precum *Jung îndrăgostit de suflet* (2013), *Diavolul în viziuni, povești și vise* (2014), ce explorează teme fundamentale ale culturii universale, dar și a unor romane originale și hipnotice, precum *Nodurile lunii*, *Arbetonul* (2012), *Acolo* (2014), în care se împletesc organic literatura, psihanaliza, mitologia și actualitatea imediată. Deloc în ultimul rând, trebuie menționat și faptul că Lavinia Bârlogeanu a inițiat și a coordonat colecția de studii jungiene „Philemon”, în cadrul Editurii Nemira, unde au apărut titluri dintre cele mai importante în domeniul psihanalizei.

Preocupată de relevanța psihanalitică a temelor mitologice, Lavinia Bârlogeanu oferă, în volumul de față, o hartă complexă a psihicului uman, recitind și reinterpretând câteva dintre cele mai cunoscute mituri antice. În stilul ei inconfundabil, dens și erudit, ne propune o revizitare a miturilor Greciei Antice, dar și a narațiunilor biblice și a literaturii mondiale, cu scopul articulării unei viziuni diferite a traumelor profunde. De-a lungul celor șase capitole ale cărții, pe urmele lui Bion, Grotstein și Winnicott, autoarea rescrie mizele și misiunea psihanalizei și a metodelor psihoterapeutice, integrându-le firesc în sfera culturii. „În psihanaliză ar trebui să fim interesați nu de un mit sau altul, ci de înlănțuirea temelor, simbolurilor de-a lungul narațiunii mitologice, pentru că ea descrie, de fapt, procesul

creșterii psihice, altminteri secționăm psihicul, radiografiem o temă, dar pierdem din vedere ansamblul și direcția de dezvoltare”, afirmă Lavinia Bârlogeanu, subliniind importanța deosebită a corelării contextului individual de viață cu arhetipul psihismului colectiv în terapia traumelor. În opinia ei, o definiție corectă a inconștientului nu poate fi formulată fără a ține cont de dimensiunea numinoasă a acestuia, asupra căreia, pe urmele lui Jung, reflectează Bion și Grotstein. Pornind de la ideea că vindecarea reală a traumelor psihice înseamnă, de fapt, o modificare profundă la nivelul ființei, ea recuperează nu doar mitologia, ci și misticismul și credința – „copiii repudiați ai psihanalizei și psihoterapiei” –, ca și reprezentările divinității și ale problemelor de credință, în demersul analitic, menite să pună în lumină existența interioară a acelor „orfani ai Realului”, care ajung în cabinetul psihoterapeutului în speranța vindecării. În fond, toate evenimentele importante ale existenței umane, începând cu nașterea și terminând cu moartea, au fost dintotdeauna strâns legate de reprezentări și ritualuri religioase ce marchează *trecerea*. Și orice *trecere* presupune pierdere și câștig, atât în plan psihic, cât și fizic, dar și existența unor mediatori care să preîntâmpine apariția unor accidente de parcurs.

Una dintre ideile de forță ale acestei cărți este că există o corelație evidentă între somatizare și tulburările psihice, altfel spus mecanismul princeps al tuturor afecțiunilor psihosomatice și mentale e pus în mișcare de clivajul dintre corp și psihic, care se adâncește tot mai mult în societatea modernă. Pentru autoarea acestei cărți este evident că sinele nu este un fenomen exclusiv psihic și spiritual, ci o realitate completă (și complexă), care include tot ceea ce ține de corp (oralitate). Declanșând vindecarea – care este, totodată, percepută ca izbăvire și mântuire –, procesul analitic dobândește, în viziunea Laviniei Bârlogeanu, o dimensiune sacră, căci misiunea terapeutului este una de revelare a arhitecturii sacre a inconștientului și de restituire a integralității originare a sinelui.

Vie și provocatoare, ilustrată din plin cu informații clinice și studii de caz, cartea de față este o pledoarie convingătoare pentru recuperarea spiritului în gândirea psihanalitică și în psihoterapie.

Omniprezente în carte, tema structurii labirintice a psihicului uman și cea a prăbușirii au parte de interpretări și soluții formulate cu ajutorul narațiunilor mitologice; dacă pentru a ieși din Labirint e nevoie de firul Ariadnei, care, în cabinet, e oferit de psihoterapeut, pentru a atenua trauma provocată de căderea în lume este nevoie de o scară spre cer (vezi, de pildă, visul lui Iacob, interpretat cu multă subtilitate de autoarea cărții), pe care tot analiza o poate produce. Măști ale condiției umane și căi de acces către transcendență, miturile oferă modele de viață, prin capacitatea lor de a pune în evidență tiparele psihice, și au, în consecință, un potențial terapeutic considerabil. Aceasta este concluzia la care ajungi, parcurgând volumul Laviniei Bârlogeanu, care, pentru a înțelege cazuri clinice particulare, recurge la scenariile mitice, reîntorcându-se la personaje precum Oedip, Tezeu, Ariadna, Fedra, Icar, Perseu, Procust, Eros și Psyche, Dionysos, Orfeu, dar și la scenariile biblice – precum povestea lui Iacob, cea a lui Iona și, nu în ultimul rând, narațiunea hristică –, și la figuri culturale reprezentative, ca Don Juan și Faust. Concepte importante ale psihanalizei – inconștient, traumă, conținător-conținut, complexul ca fenomen disociativ, traumatic ș.a. –, precum și aspecte importante ale practicii terapeutice sunt discutate pe larg, interpretate prin prisma miturilor și ilustrate prin prezentarea unor cazuri particulare.

Rătăciți în Labirint este o carte despre bălăliile pe care fiecare dintre noi le poartă cu sine însuși, cu trecutul său, dar și cu proiecțiile despre sine, care îl/o împiedică să trăiască în prezent. Unul dintre principalele merite ale Laviniei Bârlogeanu este de a fi elaborat o veritabilă hermeneutică a traumei individuale, din lectura căreia au de câștigat nu doar specialiștii, ci și orice cititor interesat de mecanismele inconștientului, de modul în care nașterea, copilăria și atitudinea celor foarte apropiați ne modelează destinul, identitatea și imaginea de sine. M-aș bucura ca volumul acesta să-și găsească drum către cât mai mulți cititori.

Carmen Mușat
Profesor universitar doctor,
Critic literar, Redactor-șef al revistei Observator Cultural

PREFAȚĂ

Lavinia Bârlogeanu ne invită și ne însoțește, cu înțelepciune și un rafinament molipsitor, într-o călătorie creativă către lumea interioară pe care nu mulți psihoterapeuți știu să o definească cu atâta claritate. Spațiul psihic, ființa psihică pe care, până acum, o considerați familiară vi se va înfățișa sub forma unei re-descoperiri. Materiale și instrumente psihanalitice de lucru considerate ca fiind cunoscute sunt utilizate de către autoare în combinații surprinzătoare care ne oferă o plăcere a asistării la dezvăluirea în fața ochilor noștri a unor adevăruri centrale.

Asistând la expunerea detaliată a procesului gândirii Laviniei Bârlogeanu legat de teme esențiale ale psihoterapiei, psihanalizei, culturii și artei, suntem îndemnați să gândim ca ea sau, în orice caz, să gândim diferit asupra centrului nostru. Vă veți trezi locuiți de noi gânduri și noi înțelesuri despre propria persoană și despre ceilalți. Aceasta mărește spațiul psihic interior care poate primi conținuturi subconștiente și inconștiente până acum dificil accesibile. Suntem invitați să ne împrietenim cu angoasele cele mai devastatoare ale omului (angoasa de prăbușire, de vid, de moarte, de anihilare), să nu le mai considerăm „not-me”, ci să ne re-întregim, lăsându-le să ne transmită ceea ce le-a fost interzis încă de la momentul copleșitor al creării lor pline de nedreptate.

Lavinia Bârlogeanu este, probabil, singura autoare din spațiul cultural românesc actual care poate oferi o pledoarie îndelung așteptată, unică, cea legată de unificarea teoriilor psihanalitice despre om, despre mintea și simțirea sa, despre suferință și vindecare. Descoperirile marilor genii creatoare și eliberatoare care au căutat adevărul despre „aparatură sufletească” nu au fost menite, inițial, să producă clivaje între diferite școli de gândire. Însă acesta a ajuns să fie un efect secundar nedorit al explorării de teritorii psihologice

necunoscute. Autoarea aduce într-un același discurs de re-întregire nume fundamentale ca Bion, Freud, Jung, Winnicott, Grotstein, Kalsched. Un astfel de demers are ca efect important vindecarea, la psihoterapeuți, a traumelor de apartenență la școli diferite, aflate în conflict sau care se neglijează reciproc.

Vedem la lucru, în această carte, desfășurarea plină de speranță a unui fir al Ariadnei care ne ajută să ieșim din labirintul și enclavele dezbinărilor mișcării psihanalitice și psihoterapeutice occidentale. Dacă obiectul de studiu este unic – modul de a percepe, gândi, simți, transforma psihicul și sufletul uman – ne putem întreba, împreună cu autoarea, de ce există teorii fragmentante din chiar momentul nașterii lor? Cum poate o teorie, care este o structurare a dezbinării de lumea celorlalte teorii despre om, să aducă întregirea celor care o studiază? Spontan, noi încercăm să le re-unificăm în interiorul nostru pentru a ne întregi astfel pe noi înșine. Lavinia Bârlogeanu ne arată o cale, argumentată inteligent și convingător, de vindecare a acestor clivaje, disocieri și fragmentări.

Este nevoie să ne permitem să visăm – în sensul de a ne lăsa duși de reverii aflate în contact cu propriul inconștient – despre conținutul acestei cărți. Să visăm despre arhetipuri (al Labirintului, al Imaginii Sufletului, arhetipul *Puer Aeternus*) și despre pulsuni, despre inconștientul colectiv și elementele alfa (α), despre angoase fundamentale și lupta noastră secretă cu ele. Mai apoi, ca punte de comunicare cu noi înșine, vom ajunge să îl gândim pe Visătorul care visează visul, pe Visătorul care cunoaște visul, să ne cunoaștem Centrul generator de acțiuni și experiențe și pe Regizorul-Scribul-Actorul propriei noastre vieți. Acestea vor fi dovezi pentru noi înșine că nu trebuie să fim stăpâniți de inconștient, ci îl putem face, măcar parțial, să ne aparțină fără să îi aparținem.

Autoarea ne invită într-o comunitate pe care o construiește din capitole de carte și care este comunitatea celor care vor să se definească cât mai detaliat pentru a nu mai fi conduși de stăpânii interiori desueți: mecanisme de apărare cronicizate, instanțe

poruncitoare, fantasme înșelătoare, ci pentru a ajunge ca sinele adevărat să fie stăpân în propria sa casă.

Lavinia Bârlogeanu începe construcția unei comunități a unificatorilor de teorii, de limbaje, de viziuni în psihanalizele contemporane. Acolo unde era disociere, să fie acum întrupare, unificare, centrare, completarea sinelui grupal cu părțile sale formate din copiii pierduți ai traumei și din orfanii Realului.

Autoarea ne arată că, la nivel individual, de data aceasta, ceea ce doare în interior nu trebuie disociat, expulzat, ci că este nevoie să îi arătăm recunoștința noastră pentru mesajul primit într-o limbă aparte și pentru că deschide calea spre a înțelege ce se afla în noi. Realizăm că dacă ceva doare tare în prezent înseamnă că nu am schimbat în noi acel ceva, pe când durea mai puțin. Că nu am fost recunoscători pentru conținutul acestui cadou esențial primit de la Dăruitorul Interior („O”, cum îl numește Bion), care îți oferă spațiul necesar pentru apariția semnificațiilor vindecătoare și pentru utilizarea limbajului marilor împliniri interioare.

În cartea Laviniei Bârlogeanu înțelegem că sinele ar trebui să nu își afle liniștea până nu își găsește, eventual prin intermediul unei psihoterapii psihanalitice aprofundate: (a) un centru adevărat, cu sens, un cămin pe care, dacă ne sprijinim, putem afirma că locuim în noi înșine; (b) o direcție, un scop, o ieșire din Labirint ca simbol al inconștientului; acestea sunt bazate pe recunoașterea de către noi a personajelor interioare bizare, ascunse, disociate, care trebuie acum detoxificate, dezamorsate, transformate, umanizate, exorcizate, evitând, pe cale, pierderea clarității, a inocenței noastre interioare (în sensul dat de autoare); (c) o identitate, un nou nume, un nume de erou semnificativ pentru propria noastră viață; (d) o fundație stabilă, rădăcini acceptate de solul mamă-tată; (e) o unitate internă, o coerență și un sentiment al continuității, al senzației pline de bucurie pentru faptul că „eu sunt”; (f) un sentiment de completitudine interioară, conștiința faptului că eu sunt cercul meu întreg; (g) certitudinea apartenenței, a conexiunii la o sursă de putere vitală ancorată în propriul corp; (h) o re-construire, din bucăți disparate, a unui

atașament sigur în relație cu propriii părinți și strămoși interiori, chiar dacă, în copilărie, acest atașament nu a existat într-o formă pozitivă; (i) Sentimentul de a fi agentul propriei existențe, concomitent cu acceptarea, fără mari distorsiuni, a incertitudinii, paradoxului, necunoscutului, a realului; (j) o cale interioară, parcursă concret, în cotidianul nostru, un drum de împrietenire cu emoțiile pozitive și negative, de scriere a unei narațiuni despre sine care să includă angoasele fără nume, suspendate, încă nescrise, pe care ni le trimite Trecutul; (k) o relație bună cu sufletul nostru, pe care să ajungem să îl plăcem suficient de mult încât să îl privim cu acceptare atunci când este căzut și cu admirație atunci când se ridică plin de curaj; (l) o relație cu Spiritul, văzut ca „forță imensă a instituirii valorii”, cum îl numește autoarea, un legământ cu Apărătorul Transcendent, cel care este model deplin pentru sacrificiile noastre semnificative.

Lavinia Bârlogeanu reflectează cu o mare inteligență și compasiune asupra experienței sale clinice. Un pacient spune, în esență, în psihoterapia sa: „Sunt mic! Protejează-mă, nu mă uita! Nu mă pierde, nu fi indiferentă!” Este o ocazie pentru noi, cititorii, să ne întrebăm împreună cu terapeuta: dacă avem în camera noastră, cea a nefericirii neîmplinite, un poster cu un părinte iubit și pierdut, un creator de atașament nesigur la care ne închinăm zilnic, cu ce îl putem înlocui, dacă într-o zi coala de hârtie care îl susține va ajunge să se cojească? Ce te așteaptă în ziua de mâine, după ce intri în ziua maturității tale? Ce pui în locul afișului care s-a încastrat în tine? Pe Oedip sau pe Hristos? Autoarea ne pune genul acesta de întrebări surprinzătoare, care ne fac să respirăm mai profund pe când gândim la descoperirea de noi teritorii psihologice. Ce îi răspundem?

*Lector univ. dr. Corneliu Irimia,
psibanalist*

ARGUMENT

*Un fior de mult neindurat mă trece
Mă prinde-al omenirii chin întreg.
Ea stă-ntre ziduri de celulă rece,
Iar crima, dulce rătăcire, i-o-nșeleg!
Eziți spre ea, de bună seamă!
Să o revezi îți este teamă!
Cu moartea-i șovăirile-ți se-aleg.*
Goethe, *Faust*¹

Temele pe care le abordez în această carte au fost în atenția mea o perioadă lungă de timp. M-au bântuit încă de dinainte să încep formarea și să practic psihoterapia psihanalitică, mai precis, de prin anul 2006, dar și-au intensificat prezența tulburătoare după finalizarea lucrării *Diavolul în viziuni, povești și vise* (2014). Multe conjecturi și subiecte de reflecție mi-au invadat mintea, multe orizonturi neexplorate până atunci s-au deschis, am fost martora unor vise pe care le visa cineva în mine și, mai mult decât atât, m-am confruntat cu un episod biografic care mi-a dirijat viața pe o cale cu totul nouă. Ani în șir nu am știut „ce fierb, ce pun la cale” (Goethe) zilele vieții și nălucirile nopților mele, gândurile și insinuările minții, strigătul jalnic al sufletului sau tăcerea rece și copleșitoare care se lăsa asupra-mi, aidoma unui monument funerar. Încerc să prezint în această carte firul Ariadnei care a străbătut frământarea mea după finalizarea cărții dedicate arhetipului răului, mărturisind că abia din acel moment m-am confruntat cu consecințele somatice și psiho-spirituale ale propriei mele îndrăzneli, pe care nu le întrezărisem atunci când scriam *Diavolul în viziuni, povești și vise*.

---

¹ Goethe, J.W., *Faust*, Ed. Paralela 45, 2008, traducător Mihail Nemeș.

Iată de ce nu am fost de acord să fie republicată această carte, atunci când mi s-a propus. Mi-am dat seama că am scris aidoma unui copil care a încercat oceanul cu degetul sau, mai adecvat ar fi să spun, că m-am pus în ipostaza unui nesăbuit sau a unui nebun care pătrunde într-o lume prin efracție, dintr-o curiozitate sau, mai degrabă, dintr-o tentație histrionică, fără a dispune de resurse, de apărări, de o strategie, de un ghid și, cum era de așteptat, deși eu nu m-am așteptat, a urmat o prăbușire!

Prăbușirea, este, prin urmare, una dintre temele transversale ale acestei cărți, pe care o privesc, urmând sugestia lui D. Winnicott, nu doar ca pe o angoasă, ci ca pe o agonie. Cred că sugestia lingvistică a lui Winnicott poate fi înțeleasă și validată intern de toți cititorii care știu ce înseamnă să te prăbușești sau care doar presimt și evită din toate puterile lor să ajungă în această situație, adică cei mai mulți dintre semenii noștri. Și iată că tot în proximitatea arhetipului răului ne situăm cu subiectul prăbușirii, dar în altă cheie și în alt cadru. Acum nu mai plutesc aidoma unei păpădii purtate și posedate de forțe aeriene spre nicăieri, ci știu că aerul poate fi puternic și pur, dacă îl fac eu să fie așa.

EU, ce cuvânt mare și de neînțeles! Ca atâtea altele... În măsura în care ne ajută să-i deslușim semnificația, psihanaliza ne duce și în confuzie, generează neînțelegeri și uneori adevărate dispute între autorii care uzează de semnificații diferite, atunci când se referă la „eu”. Asta e soarta tuturor disciplinelor care nu se străduiesc să alcătuiască sisteme de categorizare și nu sunt preocupate de ajustarea vocabularelor vorbitorilor competenți, de studiul evoluției semnificațiilor și de reconceptualizare. Deși are un corpus impresionant de cunoaștere, psihanaliza, „mama” din care se nasc toate psihoterapiile actuale, nu a fost preocupată de unificarea câmpului său de cunoaștere pe criterii epistemologice, în ciuda tentativei întemeietorului său, Sigmund Freud, de a-i asigura un loc în marea știință.

Totuși, actualitatea domeniului este marcată de tentative de unificare pe care nu doar că îmi propun să le evoc pe măsură ce scrierea își va urma cursul, ci să mă acordez la ele, dând glas unui

credo atât personal, cât și colectiv: țelul oricărei vieți umane este întregirea, iar realizarea lui poate fi atât stimulată, cât și împiedicată de cultura timpului și a spațiului căruia îi aparținem. Fragmentarea și prăbușirea sunt evenimente pe care, cel mai adesea, nu le putem controla, dar ce facem cu ele intră în responsabilitatea noastră. Acest lucru este valabil atât în plan individual, cât și cultural și social. Când lumea în care trăim, când cultura în orizontul căreia creștem este fragmentată, realizarea țelului individual al întregirii devine dificilă sau chiar imposibilă, din cauză că nu avem modele unificatoare. Psihanaliza, bunăoară, este fragmentată nu doar din cauză că termenii limbajului circulă cu semnificații diferite, până la punctul în care chiar noțiunile care fac parte din nucleul dur al disciplinei apar cu semnificații diferite (eu, sine, inconștient, disociere etc.), dar și din pricina conflictelor care au determinat apariția școlilor și curenților sau a filoanelor mari din gândirea psihanalitică. Pe lângă fragmentarea inițială între linia freudiană și cea jungiană, au apărut direcții diferite atât în școala de psihanaliză britanică, cât și în cea franceză, iar mai târziu curenți psihanalitice (clasică, relațională și intersubiectivă) care au fondat școli de formare, astfel instituționalizându-se fragmentarea. Astăzi e frecvent să auzi că X face parte din direcția kleiniană și că Y este relaționist, că Z e jungian sau că M e lacanian etc., iar aceste afirmații nu sunt simple judecăți de fapt, ci judecăți de valoare, ele exprimă luări de poziție care ne coboară într-un registru arhaic al relației tată-fiu, strămoș-moștenitor, întrețin clivajul, astfel încât orice tentativă de unificare pare să rănească apartenențe și să genereze teroare. Iată Turnul Babel al psihanalizei! Observ rezerve serioase față de ideea că toate aceste școli sau curenți pot, în sfârșit, să fie considerate stadii ale evoluției gândirii psihanalitice și că ceea ce avem de făcut nu este să alegem între ele, ci să procedăm la o integrare a lor atât teoretic, cât și clinic.

01 MĂREȚIA ȘI MISTERUL INCONȘTIENȚULUI: ÎNTRE BÂNTUIRE ȘI MÂNTUIRE. VIAȚA ȘI TERAPIA CA ALFĂ-BET(A)-IZARE A LUI „0”

Cum să transmit altora infinitul Aleph-ului, pe care înțelegerea mea cutezătoare abia de-l cuprinde? [...] Aleph-ul este prima literă din alfabetul limbii sacre [...] En Soph, divinitatea pură și nemărginită; s-a spus că are forma unui om care arată cerul și pământul, pentru a ne arăta că lumea de jos este oglinda și harta celei de sus [...] Este simbolul numerelor transfinite în care întregul nu este mai mare decât partea [...] Oricât ar părea de necrezut, sunt sigur că există (că a existat) un Aleph [...] Există un Aleph în adâncul pietrei? L-am văzut, oare, când am văzut toate lucrurile și am uitat?

H.L. Borges, *Aleph*¹

Acest capitol este dedicat prezentării succinte a chestiunii inconștientului astăzi. Borges, scriitorul însuși al inconștientului multidimensional, prefătează, propune tonalitatea și oferă o splendidă metaforă a inconștientului, așa cum îl dez-văluie psihanaliza bioniană: *Aleph*, ca primă literă a alfabetului sacru, este similar primei litere a alfabetului grec, α (alfa), din care Bion face cheia sistemului său psihanalitic. Urmez această similitudine cu intenția de a arăta de ce α este totuși mai importantă decât β (beta), chiar dacă la o lectură de suprafață a scrierilor bioniene lucrurile ar putea să pară exact pe dos. Utilizez în acest capitol o metaforă vizuală a Peșterii, pentru a introduce conceptele bioniene care susțin arhitectura cărții mele și pentru a

---

¹ Louis Jorge Borges, *Aleph*, ed. Polirom, 2011, trad. de Andrei Ionescu, Cristina Haulica.

răspunde interogației despre importanța primului, a primordialului, a lui Unu, *Aleph* sau α , dar, înainte de aceasta, voi face câteva considerații referitoare la inconștient. Sper să mențin concentrat interesul cititorilor chiar și în ceea ce privește prezentul capitol, dedicat expunerii cadrului care susține demersul terapeutic pentru care pledez în această lucrare.

În ziua de azi suntem obișnuiți să citim repede, să parcurgem texte în diagonală, căutăm facilul, cărți care ne prezintă pașii pe care ar trebui să-i urmăm pentru a atinge obiective mărețe în timp cât mai scurt și, în această viteză amețitoare, nu ne mai dăm seama ce pierdem, ce punem în joc, ce dăm la schimb pentru niște iluzii ieftine. Sunt tentată să spun că schimbul acesta e mereu în dezavantajul nostru, din cauză că pierdem cele mai importante valori ale vieții unui om: temeinicia, autenticitatea, capacitatea de a judeca, vibrația înaltă, trăirea minunatului sentiment al apartenenței la umanitate și al devenirii omului unic care suntem meniți să fim.

Cartea mea nu este făcută pentru a fi parcursă, ci pentru a fi citită, și spun asta din cauză că „a parcurge” un text nu înseamnă, de cele mai multe ori, nimic. Scriu acum cu speranța de a fi citită și de a transmite ceva semnificativ. Scriu acest prim capitol al cărții mele, nu cu scopul de a prezenta niște concepte ale unor autori dragi mie, ci cu intenția explicită de a provoca și dezvolta gândirea cititorilor, pe care vreau să îi chem să judece cu mintea lor, să intre în rezonanță cu dramele omenești prezentate, care inevitabil sunt și provocări ale noastre, ale tuturor. De asemenea, scriu pentru a-i stimula pe cititori să-și readucă înapoi experiențele și simțămintele rătăcite prin cotloanele întunecate ale universurilor interioare și pentru a-i ajuta pe toți cei care intră în rezonanță cu gândul și trăirea mea să devină cât mai onești cu ei înșiși, dar și cu ceilalți. Cred, de aceea, că fără prezentarea cadrului de gândire și simțire care cuprinde în sine această carte, discursul meu nu ar fi nici complet, nici suficient de comprehensibil.

1.1. DESPRE INCONȘTIENT ASTĂZI...

Reconceptualizarea inconștientului era și este mereu o necesitate, fapt simțit de însuși Freud atunci când a elaborat a doua lui topică.

În timp, și aceasta a devenit constrângătoare și inadecvată. Nu e de mirare că ajungem în astfel de situații atunci când un obiect de studiu, inconștientul în acest caz, atinge un grad de complexitate atât de ridicat și are un statut atât de diferit comparativ cu obiectele altor discipline! Inconștientul ca obiect de studiu este mai degrabă un construct, ceva ce se elaborează continuu, ceva ce nu va fi prins niciodată în cadrele unei științe pozitive, deși aceasta a fost ambiția întemeietorului psihanalizei și continuă să fie năzuința celor care încearcă să mențină înțelegerea psihicului uman în standarde academice acceptabile.

Nu îmi propun să prezint dezvoltarea ideilor despre inconștient – ar fi și plictisitor, și inutil în acest context. Vreau mai degrabă să pun altfel problema inconștientului și întrebările pe care ea le generează. Astăzi pare desuet să ne mai întrebăm ce este inconștientul. Întrebarea este mai degrabă „Cine este inconștientul?” și, urmând această logică, derivăm întrebările conexe: Cine este visătorul? Cine este „O”? Toată această interogație ne conduce nu doar spre o viziune diferită a inconștientului, ci spre o înțelegere diferită a psihanalizei și a altor psihoterapii, a mizelor, misiunii și a încadrării lor în sfera culturii și a abordărilor dedicate sănătății umane.

Cine este deci inconștientul? Provocatoarea întrebare lansată de J. Grotstein, ne pune față-n față cu misterul și impenetrabilul acestei stări de fapt în continuă evoluție. E adevărat că răspunsul pe care ne aventurăm să-l formulăm nu poate fi niciodată la înălțimea întrebării, dar asta nu înseamnă că trebuie să evităm întrebarea, ci, mai degrabă, să încercăm să aproximăm pe măsura puterilor noastre taina mărețului fenomen care ne cuprinde, ne surprinde și ne provoacă fără încetare spre ceva greu de deslușit. Grotstein a realizat o sinteză a punctelor de vedere recente asupra inconștientului și a urmărit filiațiile lor culturale, încercând să recupereze pentru psihanaliză dimensiunea numinoasă¹, de care a fost privată prin intenția construirii ei ca știință pozitivistă. Astfel, el a dezvoltat o adevărată teorie a subiectului și subiectivității definite vag și incomplet în psihanaliză, cel puțin până

---

¹ Derivat din latinescul *noumen*, desemnează misterul și teroarea pe care le trăim atunci când suntem în contact cu universul sacru.

la Matte-Blanco. Și Bion a fost preocupat de chestiunea subiectivității, dar această preocupare este implicită mai degrabă, ea reprezentând fundalul scrierilor dedicate reveriei și intuiției. Matte-Blanco afirmă însă explicit că subiectivitatea emerge atunci când mintea devine conștientă de modul în care funcționează și de producțiile sale juste sau aberante, de felul în care percepe și răspunde stimulilor perceptivi, de erorile și neputința ei, atunci când încearcă să transpună o revelație din inconștient.

Grotstein completează această idee a subiectului care emerge în noi încă din zorii vieții, accentuând faptul că, dintre toate experiențele, cea mai relevantă pentru devenirea noastră umană este aceea a absenței sau a lipsei pe care o trăim la naștere:

„[...] O lipsă este generată la naștere, când completitudinea și perfecțiunea fetală e sfărâmată de actul nașterii și nou-născutul e «aruncat» în breșa experienței și logodit cu moartea, cu răsfățării Realului (infinitul, haosul, Ananke, elementele β , lucrul în sine, noumenul, O). Acești răsfățai ai Realului se combină cu experimentarea «nevoii» nou-născutului, exprimată ca «cerere» [...] Nevoile ca cereri devin «dorință» și subiectul va fi veșnic definit de dorința sa și de lipsa ei [...]”¹

Lipsa pe care nou-născutul o trăiește rămâne în mod straniu conectată cu „celălalt” din sine însuși, cu care era odată unul și din care s-a separat prin naștere. Trăirea absenței este mereu confundată cu un obiect exterior responsabil de satisfacerea dorinței și împlinirea rolului de a restaura unitatea sau paradisul pierdut. Grotstein urmărește să facă lumină în această dinamică, postulând două subiectivități: „Subiectul Inefabil al Inconștientului” și „Subiectul Fenomenal al Conștiinței”. Aplicate la domeniul visului, cele două subiectivități primesc alte denumiri: „Visătorul care Visează Visul” și „Visătorul care Înțelege Visul”. Tensiunea generativă a celor două subiectivități, similară dialogului terapeutic interior, este cea de care depinde

¹ Grotstein, *op. cit.*, pp. 104-105.

starea noastră de sănătate. Subiectul Inefabil sau Visătorul care Visează reprezintă o calitate de a fi, care creează perpetuu reflexii metaforice, enigmatice și magnifice, terifiante și creative ale sinelui nostru adevărat, cel care a fost cândva o unitate.

Dinamica celor doi subiecți sau visători se derulează în anumite spații psihice care alcătuiesc o matrice. Matricea inconștientului grotsteinian este, spațial vorbind, foarte asemănătoare matricei stilistice a lui L. Blaga¹: ambele evidențiază aceleași configurații, aceeași geometrie și aceeași geografie, fapt care mă îndreptățește să remarc validitatea reprezentării care le generează și arată cu limpezime că atât cultura, cât și inconștientul se ivesc, cresc, se dezvoltă în anumite configurații similare. Cu alte cuvinte, privind cultura aflăm multe despre inconștient, privind inconștientul înțelegem multe despre cultură.

Cadrul spațial al inconștientului, așa cum îl propune Grotstein, face ca distincția dintre un inconștient personal și unul colectiv – mărul discordiei de odinioară – să devină fie desuetă, fie să se accentueze, să genereze mai multă confuzie și poziții partizane, deoarece fiecare spațiu al psihicului este atât personal, cât și colectiv sau suprapersonal, și toate spațiile fac parte dintr-un „inconștient cosmic” (Bion).

Prima dimensiune spațială a inconștientului, „dimensiunea zero”, este caracterizată de un sens al spațiului infinit și corespunde, din punct de vedere al dezvoltării umane, perioadei intrauterine. Ea este similară universului paradoxal al punctului: fără dimensiune și, totuși, infinit, în sensul că din el pot deriva drepte (o dimensiune), planuri (două dimensiuni), spații (trei dimensiuni), hiperspații (patru sau „n” tinzând la infinit dimensiuni). Psihanalitic vorbind, în dimensiunea zero (uterul matern) fie nu există spațiu, în sensul că subiectul este total absorbit în experiența mamei, fie există spațiu infinit între subiect și propria experiență, un potențial de realizare incomensurabil.

Următoarea dimensiune care se ivește din universul zero este lineară și plană; ea corespunde fenomenologiei experienței

¹ Vezi L. Blaga, *Orizont și stil*.

paranoid-schizoide a subiectului¹. Experiența subiectului în această dimensiune psihică este polarizată intens. Mama, de exemplu, este ori vrăjitoarea cea rea și de temut ori blânda maică dumnezeiască, ori când una, când alta, o putem imagina fie apropiindu-se ascendent pe linie (mamă divinizată), fie îndepărtându-se descendent pe linie (mamă demonizată). În mod evident, în această poziție psihică, mama nu este una umană, ci e arhetipală, nu a devenit încă „o mamă suficient de bună” (Winnicott), cu alte cuvinte nu a fost încă dezarhetipalizată. Experiența subiectului în această poziție este cea a planității sau a „câmpiei”, după cum e reprezentată în fantasmă, vis, asocieri libere.

În continuarea dimensiunii paranoid-schizoide se ivește o alta, mult mai complexă, corespunzătoare modalității depresive de generare a experienței: un spațiu psihic tridimensional în care există un sens al profunzimii, al interacțiunii dintre interior și exterior². În acest spațiu psihic este deja posibilă simbolizarea.

---

¹ Modalitatea de generare paranoid-schizoidă a experienței are câteva trăsături pe baza cărora o putem identifica: prezența în universul interior a obiectelor fragmentate și combinate, dificultatea sau imposibilitatea de a suporta contrarii, oscilația între afecte extreme și intense (iubire-ură) și predominarea unor afecte ca invidia, ura, furia, disprețul față de cei din jur, aceștia fiind considerați instrumente, obiecte, nu ființe umane autonome. Pacientul care funcționează din această zonă psihică nu suportă interpretările terapeutului, pentru că modul lui de a vedea e singurul posibil și corect, motiv pentru care putem spune că pacientul și terapeutul se ratează reciproc; relația cu un astfel de pacient are mereu loc în concret (ca toate relațiile lui de altfel), el nu distinge între situație și interpretare, nu are acces la simbol, apărările lui sunt predominant maniacale, pe registrul omnipotenței, din cauză că nu poate face față experienței de viață așa cum este, nu poate tolera durerea. Funcționarea acestui pacient e arhaică, mecanismele psihice predominante sunt negarea, proiecția și identificarea proiectivă, iar angoasa de bază este cea de separare/intruziune. Pacienții cu traumă de atașament, abandon, abuz/neglijență funcționează prioritar în acest registru psihic.

² Modalitatea depresivă de generare a experienței presupune grija față de celălalt, care e văzut de asemenea ca subiect. În acest spațiu psihic e suportată ambivalența, există capacitatea de a trăi durerea, pierderea și doliul, subiectul operează cu simboluri, ceea ce înseamnă că se dezvoltă și crește psihic, poate primi interpretările terapeutului și poate să interpreteze el, la rândul lui, să